

**Streszczenie wyników badań opinii ekspertów
wewnętrznych oceniających wnioski złożone
w konkursach OPUS 7, PRELUDIUM 7 oraz
SONATA 7 w 2014 roku**

Kraków, kwiecień 2014 r.

Założenia i cele badawcze

Cele badania

Celem badania było poznanie opinii ekspertów wewnętrznych, oceniających na pierwszym etapie oceny merytorycznej i biorących udział w pracach Zespołów Ekspertów¹ oceniających wnioski złożone w konkursach PRELUDIUM 7, OPUS 7 oraz SONATA 7, na temat:

- pracy Zespołu Ekspertów (ZE):
 - ✓ współpracy z podmiotami zaangażowanymi w proces oceny wniosków,
 - ✓ obowiązujących zasad etycznych podczas pracy ZE,
- procesu oceny wniosków:
 - ✓ optymalizacji czasowej poszczególnych etapów oceny wniosków,
 - ✓ adekwatności i kompletności przyjętych kryteriów oceny wniosków,
 - ✓ jakości recenzji zewnętrznych,
- techniczno-organizacyjnych aspektów pracy Zespołów Ekspertów.

Metodologia

Badanie zrealizowano techniką CAWI (wywiadu prowadzonego za pośrednictwem Internetu), wśród członków Zespołów Ekspertów oceniających wnioski złożone ww. konkursach. Uczestnikom badania wysłano maile z odnośnikiem do strony z ankietą internetową. Każdemu z paneli eksperckich został przypisany inny adres strony zawierający unikatowy ciąg znaków. Za przygotowanie ankiety, wysyłkę maili, korespondencję z ekspertami oraz zbiór danych odpowiadał Zespół ds. Analiz i Ewaluacji NCN przy wsparciu Zespołu ds. Teleinformatycznych, natomiast analizę odpowiedzi ekspertów przeprowadził na zlecenie NCN wykonawca zewnętrzny – Instytut Badawczy ProPublicum, któremu przekazano bazę odpowiedzi.²

Próba badawcza

Ankieta została skierowana do 543 członków Zespołów Ekspertów, natomiast wypełniło ją 340 ekspertów. Współczynnik realizacji próby wyniósł 63%. Eksperci reprezentowali wszystkie trzy grupy nauk i wszystkie panele dyscyplin (przy czym liczba przedstawicieli poszczególnych paneli była zróżnicowana – wahała się od 2 do 33). Strukturę próby przedstawiają tabele 1 i 2 poniżej.

¹ Zespół Ekspertów to gremium ekspertów wybrane przez Radę NCN, odpowiedzialne za ocenę wniosków złożonych w konkursach NCN. Panelowe Zespoły Ekspertów (panele eksperckie) powoływane są dla każdego z paneli dyscyplin NCN, określonych stosowaną uchwałą Rady NCN, tj. w grupie nauk humanistycznych, społecznych i o sztuce (panele HS1-6), nauk ścisłych i technicznych (panele ST1-10) oraz nauk o życiu (panele NZ1-9).

² Wyjątkiem było pytanie o ocenę pracy poszczególnych koordynatorów dyscyplin NCN, które nie zostało przekazane wykonawcy zewnętrznemu i opracowane przez Zespół ds. Analiz i Ewaluacji.

Tabela 1. Struktura próby ze względu na grupę nauk³

Grupa nauk	n	%
Nauki Humanistyczne, Społeczne i o Sztuce (HS)	114	34%
Nauki Ścisłe i Techniczne (ST)	119	35%
Nauki o Życiu (NZ)	107	31%
Ogółem	340	100%

Źródło: Badanie ilościowe ekspertów wewnętrznych.

Tabela 2. Struktura próby ze względu na panel dyscyplin

Panel dyscyplin	Nazwa panelu	n	%
HS1	Fundamentalne pytania o naturę człowieka i otaczającej go rzeczywistości	12	4%
HS2	Kultura i twórczość kulturowa	23	7%
HS3	Wiedza o przeszłości	15	4%
HS4	Jednostka, instytucje, rynki	33	10%
HS5	Prawo, nauki o polityce, polityki publiczne	14	4%
HS6	Człowiek i życie społeczne	17	5%
ST1	Nauki matematyczne	9	3%
ST2	Podstawowe składniki materii	5	2%
ST3	Fizyka fazy skondensowanej	5	2%
ST4	Chemia analityczna i fizyczna	13	4%
ST5	Synteza i materiały	23	7%
ST6	Informatyka i technologie informacyjne	6	2%
ST7	Inżynieria systemów i telekomunikacji	9	3%
ST8	Inżynieria procesów i produkcji	20	6%
ST9	Astronomia i badania kosmiczne	2	1%
ST10	Nauki o Ziemi	27	8%
NZ1	Podstawowe procesy życiowe na poziomie molekularnym	9	3%
NZ2	Genetyka, genomika	8	2%
NZ3	Biologia na poziomie komórki	9	3%
NZ4	Biologia na poziomie tkanek, narządów i organizmów	13	4%
NZ5	Choroby zakaźne ludzi i zwierząt	12	4%
NZ6	Immunologia i choroby zakaźne ludzi i zwierząt	7	2%
NZ7	Nauki o lekach i zdrowie publiczne	18	5%
NZ8	Podstawy wiedzy o życiu na poziomie środowiskowym	15	4%
NZ9	Podstawy stosowanych nauk o życiu	16	5%
Ogółem		340	100%

Źródło: Badanie ilościowe ekspertów wewnętrznych.

³ W przypadku tabel, ze względu na stosowane zaokrąglenia, wartości „ogółem”, mogą nieznacznie odbiegać od sumy poszczególnych składników. .

Większość ekspertów wewnętrznych uczestniczących w badaniach ankietowych posiadała doświadczenie w ocenie projektów badawczych składanych zarówno we wcześniejszych konkursach NCN (70%), jak i w konkursach organizowanych przez inne instytucje (81%). Dziewięciu na dziesięciu ekspertów prowadziło własne granty badawcze. Eksperti reprezentujący grupy nauk ST oraz NZ dysponowali jednak bogatszym doświadczeniem w tych obszarach niż przedstawiciele grupy HS. Niemal wszystkim ekspertom ST i NZ rola kierownika grantu badawczego znana była z własnego doświadczenia (wśród przedstawicieli HS takie doświadczenie ma trzy czwarte ekspertów). Ponadto nieco częściej mogli się oni pochwalić doświadczeniem w recenzowaniu projektów badawczych w innych instytucjach (po 86% w ST i NZ; natomiast wśród przedstawicieli grupy HS – 70%).

Sposób analizy danych

Analiza pytań zamkniętych

Kwestionariusz ankiety zawierał pytania zamknięte, dotyczące oceny różnych aspektów systemu oceny wniosków, dokonywanej na skalach nominalnych lub porządkowych (4-lub 5-stopniowych), oraz pytania otwarte, w których eksperci proszeni byli o zapisanie swoich opinii na dany temat.

Pytania zamknięte dotyczyły następujących zagadnień:

- W zakresie oceny pracy Zespołów Ekspertów m.in.:
 - 1) ocena współpracy ekspertów z osobami zaangażowanymi w prace Zespołów Ekspertów (przewodniczącym ZE, pozostałymi członkami ZE, Koordynatorami Dyscyplin, innymi pracownikami NCN);
 - 2) ocena przestrzegania zasad etycznych w trakcie pracy ZE.
- W zakresie procesu oceny wniosków:
 - 1) ocena sprawności przeprowadzania poszczególnych etapów oceny wniosków;
 - 2) ocena ilości czasu przeznaczanego na przeprowadzenie poszczególnych etapów oceny;
 - 3) ocena adekwatności i kompletności kryteriów oceny wniosków (wskazanie kryteriów zbędnych, nieuwzględnionych, niejednoznacznych, mających zbyt dużą i zbyt małą wagę)
 - 4) wskazanie, czy wśród stosowanych kryteriów ocen wniosków są takie, które sprawiają ekspertom problemy, oraz identyfikacja tych kryteriów;
 - 5) ocenę jakości recenzji przygotowanych przez recenzentów zewnętrznych.
- W zakresie techniczno-organizacyjnych aspektów pracy ZE:
 - 1) ocena poszczególnych aspektów organizacji posiedzeń ZE.

Analiza odpowiedzi na ww. pytania obejmowała opracowanie rozkładów odpowiedzi na poszczególne pytania oraz – w przypadku skal odpowiedzi – obliczenie prostych statystyk opisowych. Zebrane dane były analizowane z uwzględnieniem ewentualnych różnicowań występujących między grupami ekspertów wyróżnionymi ze względu na ich doświadczenie w ocenie wniosków, grupę nauk i panel dyscyplin.

Analiza pytań otwartych

Pytania otwarte dotyczyły:

- rodzaju naruszeń zasad etycznych podczas posiedzeń ZE;
- rodzaju kryteriów uznanych za zbędne, nieuwzględnione, niejednoznaczne, mające za dużą oraz za małą wagę;
- dodatkowych uwag dotyczących kryteriów oceny wniosków;
- uwag dotyczących techniczno-organizacyjnych aspektów prac ZE.

Odpowiedzi ekspertów na pytania otwarte zostały poddane analizie jakościowej, polegającej na pogrupowaniu odpowiedzi według zidentyfikowanych wątków tematycznych. Liczba zidentyfikowanych wątków tematycznych w przypadku każdego z pytań była znaczna. W celu ich łatwiejszej percepcji w analizie danych zastosowano dwa poziomy klasyfikacji – grupując odpowiedzi w szersze kategorie znaczeniowe/klasy odpowiedzi, a w ich ramach węższe podkategorie/podklasy⁴. W rezultacie cały zbiór przedstawionych opinii ekspertów został podzielony na zbiory i podzbiory odpowiedzi mające w miarę jednorodny charakter⁵, przy czym jedna wypowiedź eksperta mogła być zakwalifikowana do kilku kategorii odpowiedzi (jeśli łączyła różne wątki tematyczne). Następnie obliczono częstość, z jaką opinie reprezentujące poszczególne kategorie i podkategorie były przez ekspertów zgłaszane.

Wyniki badania, jeśli było to możliwe, zostały porównane z wynikami podobnego badania przeprowadzonego wśród 996 ekspertów oceniających wnioski o finansowanie, złożone do NCN w konkursach rozstrzygniętych w 2013 roku. Możliwości dokonywania porównań były jednak ograniczone ze względu na inny sposób konstrukcji ankiety skierowanej do ekspertów w poprzednim pomiarze (zawierała ona inne pytania).

⁴ Wyjątkiem było pytanie dotyczące uwag organizacyjno-technicznych oraz nieuwzględnionych kryteriów oceny wniosków (liczba zidentyfikowanych kategorii odpowiedzi nie była duża, w związku z czym wystarczający był jeden poziom klasyfikacji odpowiedzi).

⁵ Należy jednak nadmienić, że odpowiedzi były bardzo zróżnicowane, stąd też niekiedy kryjące się za nimi drobne różnice znaczeniowe musiały być w procesie klasyfikacji zignorowane. W przypadku jednak, gdy kategoria łączyła w sobie odpowiedzi dotyczące podobnego tematu, ale o zróżnicowanej treści, w opisie danych w raporcie starano się przybliżyć zakres treściowy kategorii.

Główne wnioski

Ocena poszczególnych etapów procesu oceny wniosków

Eksperci biorący udział w badaniu proces oceny wniosków oceniają zasadniczo pozytywnie. Średnie ocen poszczególnych etapów tego procesu na 5-stopniowej skali wahają się od 3,8 do 4,4. Najlepiej postrzeganymi etapami tego procesu są prace wykonywane indywidualnie przez członków ZE: sporządzanie ocen indywidualnych (89% ocen pozytywnych, w tym 42% bardzo dobrych) oraz opracowanie uzasadnień ocen końcowych (odpowiednio 90% i 47%). Na niewiele niższym poziomie oceniono etapy związane z uzgadnianiem ocen wniosków – na drugim (88% ocen pozytywnych, w tym 46% bardzo dobrych) oraz pierwszym etapie oceny (odpowiednio 85% i 42%). W przypadku wypowiedzi dotyczących wyboru ekspertów zewnętrznych, głosy pozytywne stanowiły blisko 70% wszystkich odpowiedzi, choć relatywnie rzadko były one bardzo pozytywne (ok. 25%).

Podobnie w ocenie jakości merytorycznej recenzji zewnętrznych przeważały opinie pozytywne (blisko 70%). Rzadko jednak były one zdecydowanie pozytywne (11%), częściej natomiast ambiwalentne (trudno powiedzieć – 26%).

Ocena czasu zarezerwowanego na poszczególne etapy oceny wniosków

Czas przeznaczony na poszczególne etapy oceny wniosku jest przez większość ekspertów odbierany jako wystarczający. Opinie takie częściej dotyczyły przygotowania uzasadnienia oceny końcowej (95%, w tym blisko 60% odpowiedzi „zdecydowanie tak”), nieco rzadziej – indywidualnej oceny wniosku na I etapie (odpowiednio 91% i 53%), najrzadziej – omawiania wniosków podczas posiedzeń paneli (86% i 45%). Pojawiły się jednak również odmienne zdania, najczęściej dotyczyły one omawiania wniosków podczas posiedzeń paneli.

Ocena pracy Zespołów Ekspertów

Praca Zespołów Ekspertów to w opinii badanych mocniejsza strona całego procesu oceny. W przypadku wszystkich analizowanych wymiarów pracy ZE dominowały oceny najwyższe – bardzo dobre („5”) i dobre („4”), ze zdecydowaną przewagą tych pierwszych. Średnie ocen wahały się od 4,6 do 4,9. Najkorzystniej oceniono współpracę z osobami zaangażowanymi w pracę Zespołu Ekspertów, lecz nie wchodzącymi w jego skład: koordynatorem dyscyplin (99% ocen pozytywnych, w tym 95% bardzo dobrych) i pozostałymi pracownikami NCN (odpowiednio 95% i 82%). Do wysoko ocenianych aspektów zaliczono także przestrzeganie zasad etycznych (odpowiednio 99% i 83%). Relatywnie niżej, choć ciągle na zadowolającym poziomie, oceniono wewnętrzną współpracę w ramach Zespołu Ekspertów, tj. z przewodniczącym Zespołu (odpowiednio 94% i 77%) oraz z jego członkami (95% ocen pozytywnych, w tym dwie trzecie ocen bardzo dobrych). Na zbliżonym poziomie wypadła także ocena kompletności informacji udzielanych ekspertom (odpowiednio 97% i 75%).

Ocena organizacji posiedzeń Zespołów Ekspertów

Bardzo dobrze przyjęto także organizację posiedzeń Zespołów Ekspertów (odnotowano przy tym korzystne zmiany w porównaniu z poprzednim pomiarem). Najczęściej wyrażano duże zadowolenie z różnych aspektów organizacji. Średnie ocen wyniosły od 4,1 do 4,7. Najlepiej oceniono jakość usług hotelowych (trzech na czterech ekspertów uznało ją za bardzo dobrą, a co piąty badany – za dobrą). Do wysoko ocenianych kwestii należały także ogólny komfort pracy podczas posiedzeń Zespołów Ekspertów oraz wyposażenie techniczne sal panelowych (blisko 70% ekspertów oceniło organizację posiedzeń w tym zakresie jako bardzo dobrą, a co czwarty badany – jako dobrą). W ocenie jakości usług cateringowych nieco rzadziej skłaniano się ku bardzo dobrym ocenom (57%; co trzeci badany stwierdził, że jakość tych usług jest dobra, a co dziesiąty uznał ją za wystarczającą). Najmniej korzystnie oceniono funkcjonalność wspierającą pracę ekspertów systemu informatycznego OSF. Chociaż nadal oceny ekspertów były najczęściej bardzo dobre lub dobre (po 39%), to częściej niż w przypadku pozostałych aspektów wybierano oceny umiarkowanie pozytywne (wystarczająca jakość – 17%) oraz wskazujące na słabą lub niewystarczającą jakość (w sumie 4% wskazań).

Ocena kryteriów oceny wniosków

Obowiązujący w NCN system kryteriów oceny wniosków nie budzi większych zastrzeżeń pod względem kompletności, choć co czwarty ekspert dostrzegł w nim kryteria zbędne; co piąty dostrzegł brak pewnych istotnych wymiarów oceny, jednak szczegółowa analiza propozycji ich uzupełnienia pokazuje, że eksperci raczej modyfikowaliby istniejące kryteria/sposoby ich oceny aniżeli wprowadzali nowe.

Największym problemem jest natomiast niejednoznaczność kryteriów – takie kryteria dostrzega aż 57% ekspertów; w konsekwencji 40% ekspertów miało w ocenie wniosków problemy ze stosowaniem niektórych kryteriów. Drugi problem to konstrukcja wag – 40% ekspertów jest zdania, że niektóre kryteria mają za dużą wagę, a 30% wskazuje kryteria o zbyt małej wadze.

Do grupy kryteriów niejednoznacznych należą przede wszystkim te związane z oceną dorobku (za niejednoznaczne uznaje je 30% ogółu ekspertów), w dalszej kolejności – kryteria związane z oceną merytoryczną projektu (niejednoznaczne dla 14% ogółu badanych, zwłaszcza nowatorski charakter projektu) oraz z oceną możliwości realizacji projektu (13%, niejednoznaczne przede wszystkim w wymiarze oceny zaplecza badawczego), a dalej dotyczące oceny kosztorysu (8%).

Panuje duża zgodność co do kryteriów o zbyt dużej wadze. Dla 33% ogółu ekspertów jest nim dorobek kierownika i wykonawców projektu. Opinie o zbyt dużej wadze pozostałych kryteriów mają w populacji ekspertów niewielki zasięg.

Niedoszacowanym kryterium oceny wniosku jest w opinii co piątego eksperta wartość merytoryczna projektu.

Wykorzystanie wyników

Wyniki badania pozwalają sądzić, że stosowany w NCN system oceny wniosków znajduje się w pożądanej przez ekspertów fazie stabilizacji, a jego konstrukcja (rodzaj i waga kryteriów oceny) nie wymaga radykalnych zmian. Wydaje się jednak, że istnieje obszar oczekiwanych zmian precyzujących znaczenie oraz stosowanie (sposób oceny) niektórych kryteriów, sprawiających szczególne problemy.

Wyniki badań ankietowych były na bieżąco opracowywane i przekazywane do wiadomości Radzie Narodowego Centrum Nauki oraz Dyrekcji Centrum. Raport z przeprowadzonych badań został również przedłożony Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego w formie załącznika do Sprawozdania z działalności NCN w 2014 r.